

Doc. dr. Domen Krvina

Prožnost slovenskega jezikovnega sistema ob prevzemanju iz slovanskih jezikov

Predavanje

Eden bistvenih prispevkov *Pravopisa 8.0* so t. i. preglednice za prevzemanje iz tujih jezikov, čeprav gre v resnici za mnogo več kot samo preglednice. So nekakšni strnjeni jezikovni opisi, ki uporabnika seznanijo z osnovami posameznega jezika, zlasti z zapisom, izgovorom, pregibanjem in prevzemanjem imen v slovenščino.

Pri prevzemanju iz tujih jezikov se prej ali slej pojavi **vprišanje naglasa**. V prispevku sem se osredotočil predvsem na nekatere slovanske jezike, ker so nam njihovi morfološki elementi pogosto prepoznavni in blizu. Prav zato se lahko pojavi težnja, da bi prevzeta imena naglasno še bolj prilagodili slovenskemu občutku.

Prevzemalna pravila najprej predstavijo naglasno mesto v izvornem jeziku, nato pa pokažejo, kako ga je mogoče uskladiti s slovenskim knjižnojezikovnim sistemom. Pri tem je osnovno izhodišče, da se skušamo izvornemu jeziku približati, kolikor je to mogoče, vendar ne tako, da bi rušili sistemskost slovenščine.

Pri **poljščini** na primer večina imen nima posebnih težav, saj je naglas praviloma na predzadnjem zlogu, kar je tudi slovenskemu govorniku razmeroma blizu. Težava se pojavi pri pregibanju, saj se v poljščini naglas premika tako, da ostaja na predzadnjem zlogu. Tega v slovenščino praviloma ne prevzemamo, saj je premični naglasni tip v slovenščini omejen le na razmeroma ozko skupino občnoimenskih besed tipa *človek*, rod. *človeka*. Ime, ki ima v imenovalniku določeno naglasno mesto, ga pri sklanjanju navadno ohranja, čeprav s tem v odvisnih sklonih lahko preide na predpredzadnji zlog.

Pri **vzhodnoslovanskih jezikih**, zlasti **ruščini**, **beloruščini** in **ukrajinščini**, je vprišanje nekoliko drugačno, saj imajo ti jeziki prosto naglasno mesto in pogosto tudi končniški naglas. Končniško naglaševanje je v slovenščini danes večinoma stilno zaznamovano ali omejeno, zato ga pri prevzemanju ne moremo mehanično prenašati. Tako pri imenih, kot je npr. *Bahtin*, *Testelec*, v slovenščini naglasa pri sklanjanju ne premikamo na končnico, ampak ga ohranjamo tam, kjer je sprejet v imenovalniku.

Posebno vprišanje so **imena ženskega spola** ali **zemljepisna imena s končniškim naglasom**, npr. *Moskva*. V takih primerih naglas praviloma umaknemo za en zlog, da lahko ime

sklanjamo po slovenskem ženskem sklanjatvenem vzorcu. Podobno ravnamo tudi pri nekaterih drugih imenih, kadar je naglasni umik potreben za naravno slovensko pregibanje.

Pri **beloruščini** in **ukrajinščini** so zanimivi tudi morfemi, ki jih Slovenci prepoznavamo kot domače ali vsaj bližnje, npr. *-slav* v imenih *Jaroslav* in *Stanislav*. V izvirnih vzhodnoslovanskih jezikih je naglas na zadnjem zlogu, v slovenščini pa sta imeni znani z naglasom na prvem zlogu. V takih primerih je smiselno navesti dvojnico: izvirniku bližjo obliko in obliko, ki je v slovenščini že ustaljena oziroma pričakovana.

Pri **ukrajinščini** se posebej kaže razlika med **imeni moškega spola na -o**, pri katerih je *-o* lahko naglašen ali nenaglašen. Če je naglašen, ga pri slovenskem sklanjanju ohranjamo kot del osnove in podaljšujemo z *j*; če ni naglašen, ga lahko razumemo kot končnico in sklanjamo temu ustrezno. Tudi tu je pomembno, da upoštevamo izvirni naglas, kadar ga poznamo, vendar le do meje, ki jo dopušča slovenski sistem.

Pri **beloruščini** je dodatno pomembno, da se nekateri pojavi (zlasti akanje), ki jih ruščina v zapisu ne kaže, v beloruščini zapisujejo. Zato jih pri prevzemanju iz beloruščine upoštevamo, čeprav jih pri ruščini ne bi, saj tam niso zapisani. Gre za primer, ko se slovenska prevzemalna rešitev ravna po zapisu izvirnega jezika, ki je bil kodificiran razmeroma pozno in v pisavi sledi fonetičnemu principu.

Sklepno lahko rečemo, da pri prevzemanju iz slovanskih jezikov ves čas sopostavljamo dva sistema: **izvirni jezik in slovenski knjižni jezik**. Ker so slovanski jeziki slovenščini razmeroma blizu, je približevanje izvirniku pogosto mogoče, vendar ne neomejeno. Ne prevzemamo premičnega naglasa in ne prevzemamo končniškega naglaševanja na način, ki bi rušil slovenski sklanjatveni sistem.

Zato pravila v nekaterih primerih ponujajo tudi dvojnice. Te so smiselne tam, kjer se srečata izvirna naglasna oblika in v slovenščini že ustaljena ali pričakovana izgovorna navada. Namen prevzemalnih pravil ni mehanično posnemanje tujega jezika, ampak **sistemske premišljeno umeščanje tujih imen v slovenski knjižni jezik**.